

ЧИННИКИ ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Всі базові якості особистості закладаються в ранньому та дошкільному дитинстві. Основи відповідального ставлення до себе, оточуючих людей, речей, соціальних подій також формуються в цей період. Питання формування відповідальності є одним з ключових у виховній роботі з дітьми. Воно актуалізується у зв'язку з тим, що сучасне суспільство прагне вибудувати стратегію свого розвитку на засадах демократії, найважливішими ознаками якої є свобода і відповідальність.

Великої уваги й значущості відповідальності як одній з найвищих цінностей надавали відомі філософи: В. Віндельбанд, Г. Йонас, І. Кант, Ж. – Ж. Руссо, Е. Фромм та інші. Висвітленню різних аспектів проблеми присвячені роботи А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Беха, Т. Веретенко, В. Горovenko, М. Левківського, М. Сметанського, О. Сухомлинської, В. Савченко, Н. Огренич, В. Оржеховської, Т.Фасолько та інших.

Відповідальність – риса особистості яка виступає сутнісним показником її моральної вихованості і регулює поведінку. Формується вона на основі знань про моральні норми і правила поведінки. Без цієї інформації особистість не може успішно соціалізуватися. Перші знання про прийняті (і дотримувані) у суспільстві норми взаємин дитина раннього віку отримує шляхом спостережень за поведінкою дорослих, а засвоює шляхом наслідування і вправляння. Значущість дорослого у житті дитини стимулює її наслідувати його дії. Відповідно, саме приклад дорослого виступає основним методом впливу на малюка. В подальшому, у дошкільному віці, дитина

здатна засвоїти і систематизувати досить складну інформацію через мовлення і наuczіння. Проте отримані знання лише підтвердять чи спростують результати попереднього досвіду соціалізації дитини у найближчому середовищі – родині. Саме тому на батьків дітей дошкільного віку і осіб, що їх заміщують, покладається велика відповідальність як за власну поведінку, так і за зміст та емоційне забарвлення знань дітей про норми і правила моральної поведінки.

Результати психологічних досліджень Л.Виготського, О.Кононко, С.Ладивір, Г.Люблінської, С.Рубінштейна доводять, що успішне усвідомлення дитиною важливих морально-етичних норм базується на її емоційній сфері. Тому позитивне емоційне забарвлення якщо не процесу, то результату моральної дії виступає необхідною умовою формування такого складного морального почуття як відповідальність. Емоційне задоволення для дитини дошкільного віку виступає і стимулом, і мотивом відповідальної діяльності.

Малюків спонукає до відповідальності у словах, діях, вчинках позитивне ставлення до вихователя і бажання отримати схвалення від нього, що стимулює їхній моральний розвиток. Друзі в групі дошкільного навчального закладу, товариші з двору чи інші діти з якими спілкуються дошкільнята також можуть виступати зразком для наслідування, але лише в тому випадку, коли дорослі прямими вказівками не порушують їхнього природного прагнення досягти кращого результату.

До добрих і шляхетних вчинків спонукають дітей герої дитячих художніх творів. Це ще один з чинників виховання відповідальності. Розмірковуючи спільно з дорослим над поведінкою і вчинками героїв, діти можуть оцінити відповідальні і безвідповідальні вчинки, змоделювати в уяві свої дії в подібній ситуації, а потім перенести їх у реальні умови.

Не менш впливовими на моральну сферу дітей є екранні герої з популярних фільмів та мультфільмів. Персонажі мультиплікаційних фільмів демонструють дитині найрізноманітніші способи взаємодії з навколишнім

світом. Вони формують у малюка первинні уявлення про добро і зло, еталони гарного і поганого поведіння. Важливо враховувати цей чинник і контролювати: що дивляться діти дошкільного віку, як оцінюють поведінку героїв, оскільки наприкінці дошкільного періоду закінчується формування “першого абрису дитячого світогляду” (Д. Ельконін).

Для того, щоб стати філософією життя дорослої особистості, відповідальність повинна спочатку стати звичкою її поведінки в дитячі роки. Формування відповідальності починається з того моменту, коли дитина здатна виконати короткотривале доручення дорослого, тобто, приблизно з трьох років. Найбільш інтенсивно її розвиток здійснюється у віці від п'яти до десяти років, коли дитина активно засвоює знання і будує взаємини з оточуючими. Чинниками формування відповідальності виступає емоційна задоволеність дитини від позитивної оцінки її дій значущими дорослими, позитивний приклад дорослих і товаришів, художня література, зразки для наслідування, що пропонуються екранними засобами, насамперед через дитячі фільми та мультфільми. Критеріями відповідальної поведінки є: уявлення дітей про значення і зміст моральної норми відповідальності; позитивне ставлення до відповідальності як моральної характеристики особистості; вміння діяти відповідно до норми моральної поведінки.